

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Миллетле аралы халланы шённю бек магъаналыгъа саналгъан амаллары сюзюлгендиле

Россеини Президенти Владимир Путин Пятигорскда Миллетле аралы халла жаны бла советни жыйылууун бардырганды. Кенгешге КъМР-ни Башчысы Казбек Коков да къатышханды. Аны юсюнден республиканы оюучусу социал сетьде кесини энчи бёлкюнде билдиргенди.

«Магъаналы да, тынгылы да ушакъ бардырылганды, - деп жазганды **Казбек Коков**. - Аны кезиуонде алимле, Россеини жангы тийрелерини келечилери, энчи аскер операциягъа къатышханла, жамауат биригиуледен келгенле да кеслерини оюмларын ачыкъ айтхандыла.

Владимир Владимирович миллетле аралы халлада баш магъаналы борчланы туура этгенди. Андан сора миллет политиканы шённюго россеини амаллары сюзюлгендиле, жангы регионланы къыралыбызны социал эмда маданият дунясына къошууну юсюнден сёлешингенди эмда тышындан къорктуу тошген заманда къырал миллет политиканы стратегиясын торлендирге кереклисини юсюнден айтылганды.

Жыйылууда сёлешгенлени барысыны да баш оюмлары бу болганды: кеп миллетли Россейде бурун заманладан келген бирлики сакъларгъа эмда аны халкъларыны бир ниетлиликлерин биюнюлукде, энчи аскер операция баргъан да, запад къыралланы жанындан уллу къорктуу чыккъан

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В.Коковну Кавказ урушда ёлген адыглары эсгериюню кюню бла байламлы **ЧАКЪЫРЫУ СЁЗЮ**

Багъалы жерлешерим!

Жыл сайын 21 майда биз бушуулу кюнню - Кавказ урушда ёлген адыглары (черкеслени) эсгериюню кюнню - белгилейбиз. Ол ханлы эмда кюйсюз уруш жашауларын сыйыргъанланы барысыны аллында башыбызны энише ийебиз.

Жыйырманчы ёмюрню бийлик этген къыралларыны тийреле ючюн къазауат этген къыйын эмда къужур кезиуде къозгалгъан Кавказ уруш адылгагъа уллу хата салганды, аладан кеплери жоюлгандыла, кеплерине да тугъан жерлерин кююп кетерге тошгенди.

Алай ол бушуулу кезиуно бир да болмагъанча къыйын сынаулары ата-бабаларыбызны кёллерин сындырмагъандыла, богалмагъандыла. Ниет чыныгыулукъларыны, кишиликлерини, ауур акъыллылыкъларыны, артада не боллугун кере билгенлерини хайырындан ала кеслерин сакълангандыла, тарыхны кюйсюз кезиуон арта къойгандыла, адыг миллетни келир заманына уллу магъананы тутхан сайлауларына кертичили квалгандыла.

Адыг намысны телюден телюге ётдюрюп, ала сыйларын тошюрмегендиле, башларын энише этмегендиле, тиллерин, маданиятларын, энчи адет-тёрелерин сакълангандыла эмда биюнюлукде деменгили къыралыбызны халкъларыны кеп миллетли юйюрюнде келир заманларын къурайдыла.

Ата-бабаларыбызны осуятларын толтура, аланы бирликлеринден, Ата журтха кертичиликлеринден юлго ала, биз заманын къыйынлыкъларына чыдалыгъыбызгъа, шённюго эда келир телюлерибиз тынч-ырахат жашар ючюн салгъан муратларыбызгъа жеталыгъыбызгъа толуп ийинама.

Къабарты-Малкъарны жамауатына кийик саулукъ, мамырлыкъ, жашнау да тежейме. Бар игилике да сизни болсунла!

заманда, биотюн кючлендирге. Кеп миллетлилик - «ол бизни кючюбюздю, нени да хорларыкъ бек уллу кюч». Аскер къарындашлыкъ къыралыбызны кеп миллетлерини келечилеринден къуралады. Биз жигиттерибиз бла ётменнебиз, алагъа тутхулулукъ этебиз. Хар бирибиз да Ата журтубузну айрылмазлыкъ кесеги болгъанын, Россей эмда аны келир заманы ючюн жууаплылыкъны да сезебиз.

Къыралда тилени, адет-тёрелени да кеп торлюкюклери Россей Федерацияны Конституциясы бла къоруулананды.

Биз барыбыз да багъалы керегъан хазналаны мурдорун да ма ала тутайдыла. Къабарты-Малкъар Республикада да хал ма алайды. Мында кеп миллетли келечилери бириликде, шухлукъда бла келишулукде жашайдыла, ана тиллерин, маданиятларын, юйюр эмда миллет адет-тёрелерин сакълангандыла. Ата журтубуз жашнар, келир телюле да тынч-ырахат жашар ючюн бет жарыкълы урунадыла».

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствоуну пресс-службасы.

Жерлешперибиз тышында

4 бет

Аптекагъа кирмеген, дарман сагып алмагъан, алагъа аны игисин, табын сормагъан хазна адам болмаз. Бизни жерлешперибизден да аллай усталыкъда ишлегенле кепдуле. Бюгюнню ушакъ негерибиз да жууаплы, низамлы фармацевт Кючмезланы Фатимады. Ол Санкт-Петербургда аптекаладан биринде ишлейди.

«Муратым врач болургъады»

Ыразыпыкъ

10 бет

Усталыгъы, билими бла да ыспас табады

Ёзденланы Мухадин ишин уста билген, сыйы-намысы бийик жорюген врачды. Къабарты-Малкъарда угъай, башха жерледе да аны иги танийдыла. Аны себелли кеслерине бакъдырыгъа тышыннан да кепле келедиле. Мухадин кишиге уллу кёллюк этмейди, къолундан келгенни аямайды, сёзю бла окуяна багъады.

Правительство

Ал жанында – кырал программаланы
кыйматлылыкларын кётюрю

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну кенгешинде былтыр кырал программаланы тамамлауу кыйматлыгы къаллай болганын юсюнден айтылганды. Дагыда он бегимни эмда буйрукъну проектлерин сюзгендиле. Жыйылыну Правительствону Председатели Мусукланы Алий бардырганды.

Кырал программала къалай толтурулганын юсюнден экономиканы айнытуу министр Рахыланы Борис хабарлаганды. Ол билдиргенча, былтыр алааны саны 26 эди. Аладан жыйырма экине республика кесинден ача къошарга керек эди. Барыны да багъасы уа 62,3 миллиард сом болганды. Андан 31,6 миллиардын кыралны, 30,7 миллиардын а республиканы бюджетлеринден бергендиле.

Ахчаны аслам кесеги (ючден экини тенгли) социал магъаналы ишлеге къоратылгандыла. Сёз ючюн, адамлага социал жаны бла себеплик этерге 18 миллиард сом жиберилгенди. Дагыда билим берууну (15,7), саулык сакълауу (10,5), транспорт системаны (4,7) эмда эл мюкню бла аллай продукцияны рынокларын (2,7) айнытууга аслам къорач этилгенди. Къалган программалага уа сагъынлгъан ахчаны юч проценти бёлюнгенди. Эм азы тыш къыралда жашагъан жерлешерибизге КъМР-ге кёрчеге себеплик этуу, правога

бузукълукъ этууну профилактикасы эмда жамауат низамны кючлендириу, терроризмни эмда экстремизмни профилактикасы, сора дагыда тап болум кырау программалага къоратылганды.

Бу программаланы толтурууну кёрюттген 726 кёрюмдю бар эди былтыр. Бурунгу жыл бла тенгешдирил айтханда, алага энтта да экисин къошхандыла. Кёбюсон толтуруу жаны бла сёз айтырча туюлюду, алай жетмиш кёрюмдю уа толтурулмай къалгандыла. Министр айтханга кёре, бир-бирлери статистика шартла келмеген-

лери бла байламдыла, алай башха кемчиликке да бардыла. Рахай улу ала бла шагърейлендиргенди, быйылга салынган борчлагъа да сакъ болурга, кёрюмдюлени жик-жиги бла толтурууга чакъырганды.

Мусукланы Алий да сёзге къошулуу, ахчалары хайырлап болгандарын билдиргенди, алааны, статистика шартла нек болмаганыны, бир-бир борчла не ючюн толтурулмай къалгандарыны юслеринден да сагъынланды.

Жер эмда ырыскы бла байламлы халланы министри **Аслан**

Тохов Россейни илмуа академиясыны Къабарты-Малкъарда илму арасына хакъсыз хайырландырууга мюлк берирге оную этилген билдиргенди. Сёз мында Нальчикде мекамладан бирини юсюнден барады.

Промышленность, энергетика эм сатыу-алуу министр **Шамиль Ахубеков** КъМР-ни Правительствосуну резерв фондундан 28-чи армияга ырыскы сатып алырга ача бёлюнюрюгюн билдиргенди. Жаш тёлону ишлери жаны бла министр **Азамат Люев** а «Эльбурс» корпоратив университетте субсидия бёлюнюрюгюн туура этгенди. Ача

кырал эмда муниципал ишчилени окутууга, кадрла эмда онуюла этиу системала аудит бардырырга къоратыллыкъды.

«Къабарты-Малкъарда жашагъанлары жашау журтла эмда коммунал жумушла бла жалчыты» деген кырал программаны бир-бир кёрюмдюлери тюрлендиргендиле. Анга дагыда талай объектлени кырулушларын къошхандыла. Аны юсюнден кырулуш эмда ЖКХ министр **Алим Бербеков** хабарлаганды. Спорт министр **Хасанов Ислам** а жетишимле болдурган спортчулары эмда алааны тренерлерин ондуруга ача кыйсы программаладан бёлюнюрюгюн билдиргенди.

Келир айны ючюн кесеге сабийликке себепликке деп республикагы суботник бардырыллыкъды. Аны юсюнден уруну эмда социал къоруулау министр **Аслам Алий** айтханды. Ол дагыда кыйын жашау болумга тышген талай инсанга себеплик этилгенин билдиргенди.

УЛАШАЛЛАНЫ Мурат.

Тюбешуу

Ахшы төрелеге кертичилик

Искусстволаны Шимал-Кавказ кырал институтунда «Ечилюмезлик махтаулыкъну бетлери» деген ат бла онбиринчи битеуроссей илму-практика конференция бардырылганды. Аны КъМР-ни Жарыкъландыруу эмда илму министрствосу, республикада бийик билим берген юйлени башчылары эмда Эфендиланы Фуад башчылыкъ этген «Эзде тутуу» деген регион жамауат биритиу къурагандыла. Анга студентле, школчула, «Кюн шахар» сабий чыгармачылыкъ академияны «Жилтин» литература клубуна жюрюгенле къатышхандыла.

Ызы бла Къабарты-Малкъар кырал аграр университетин проректору Рустам Абдулхаликов сёлешгенди. «Уллу Ата журт урушну тарыхын, азатлыкъ ючюн жанларын аймай сормешгенлени атларын унутмау бизни борчубузду. Ол къазуатда ёлгенлени хурметлеу, белгисизлени излеп, табып, туура этиу бизни окуу юйде ахшы төреге айланганды», – дегенди ол.

Башха окуу юйлени, Архив службаны, МЧС-ни КъМР-де Баш хурметлеу, белгисизлени излеп, табып, туура этиу бизни окуу юйде ахшы төреге айланганды», – дегенди ол.

Башха окуу юйлени, Архив службаны, МЧС-ни КъМР-де Баш хурметлеу, белгисизлени излеп, табып, туура этиу бизни окуу юйде ахшы төреге айланганды», – дегенди ол.

Башха окуу юйлени, Архив службаны, МЧС-ни КъМР-де Баш хурметлеу, белгисизлени излеп, табып, туура этиу бизни окуу юйде ахшы төреге айланганды», – дегенди ол.

управлениясыны келечилери да сёлешип, быллай жыйылыула бёлюнпд жаш тёлону юйретюуде бек магъаналы болгандарын чертендиле.

Андан сора докладла да башлангандыла. Аланы республикада болган бийик окуу юйлени эмда мектеплени келечилеринден сора да, башха вузланы сту-

дентлери, преподавательлери да этгендиле. Жыйылгъанла Эфендиланы Салихны, Фуадны бла Амирини бирге жарашдырылган «Гетупланы Максим эмда Уллу Ата журт уруш» деген докладларын, Къабарты-Малкъар кырал университетден тарых илмуланы доктору, Россейни тарыхы кафедраны профессоры Елена Муратованы, Атмырзаланы Лейланы, Фатима Шогенованы, Арина Кунашеваны, КъЧР-ни кырал университетинден Кыйчуланы Алияны, «Жилтин» клубдан Трамланы Ясминаны эм башхаланы да докладларына эс буруп тынгылагандыла.

Ызы бла «Жилтин» клубуа жюрюген жашчыкъла бла кызычыкъла жерлешлерибиз Къулийланы Къайсынны, Алим Кешоковну, Отарланы Керимни, Али Шогенуковну, Макътланы Сафарны, Гуртуланы Салихны, башха поэтлини да Уллу Ата журт урушка аталган назмуларын шатык окугъандыла.

Ахырында конференцияга къатышхан школчулага бла студентлеге, назмула айтханлагъа да Искусстволаны Шимал-Кавказ институтуну ректору къол салгъан

грамотала эмда «Страницы немеркнушей славы» деген китапла да берилгендиле.

Конференция «Тарыхны эзде тутуу» деген проектни чеклеринде бардырылганды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Белгилеу

Къызыл залстукла
такъгъандыла, ант этгендиле

Жарыкъ жырла эм макъ-сила, алгышлаула, огурулу тежеуле бла башланганганы Нальчикде Келишиулюкню майданында Пионерияны кюню.

2023 жылны 19 майында Пионер кымылдау къуралганы 101 жыл болады. Байрамга аталып, Нальчикде окуучулары кыуанчлы халда пионерлеге алгъандыла. Жыйылгъанланы Коммунист партияны Нальчик кюн комитетини биринчи секретары **Шидакъланы Евгения** алгышлаганды. Пионерияны – Владимир Ильич Ленинни битеусоюз организациясыны кюню – энчи магъананы туттады. Сизни ма аллай сыйлы кюн пионерлеге аладыла, ол сыйлы атха тийишги болугъуз», – дегенди.

Ызы бла партияны регион бёлюнюкю биринчи секретары **Борис Паштов**, эм алга, устазлагъа байламлыкъ жюрюгенлери, пионер кымылдауу сакълауга кыйын салгъанлары ючюн ырызлыгыын билдиргенди.

– Сабийле, сиз а уллу, ариу, айтхылыкъ къауумга киресиз.

Сизге аны бир кесеги болурга эркинлик бериледи, аны бла бирге уа уллу жууаплыкъ да салынады. Ол жашауугъада бек магъаналы атламды, сиз аны бла абаданыракъ, эспирек боласыз. Саулыкъ, жарыкъ кёл-ююк, ариулыкъ, билимликке тежеуле, иги окугъаныгъыз, низамыгъыз, таматалага болушаныгъыз, огурулу ишле-ригиз бла нёгерлеригизге ахшы юлго кёрюнюгюз. Жүүукъ заманда уа сизни жетишимли адамла болуп кёрюрюбюзге толуйнанама, – дегенди Борис Султанович.

Алгышлауладан сора пионерияны бла комсомолну ветеранлары сабийлеге кызыл галстуклары такъгъандыла, ала уа пионерни антын бергендиле. Андан сора окуучула, абаданла да, бирге жыйылып, Владимир Ленинни эсертмесини аллында суратха тошгендиле эм сабийлени бла жаш тёлону чыгармачылыкларыны арасында концертте къарагандыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия. Суратла авторнудула.

21 май – Кавказ урушда ёлген адыглары эсгериюню кюню

Тарых шартланы тинтгенде, алимле жангылмазга керекдиле

Кавказ урушда ёлгенлени эсгериюню кюнюне аталып, хар жылдан да республикада бушуулу жумушла бардырыладыла. Тарых жаланда шартлага таянып, андан тюз хыйсап этерге тийишлиди. Алай, кыаллай бир алим бар эсе, аллай бир оюм тууды, дегенча, тюзлюкню жашырып, тарыхны кеслерине тапкыкга аныглатхан алимле да аз туюлдуле. Ма ол затланы юслеринден КъМР-ни илмусуну сыйлы кыулукчусу, КъМР-ни илму эм техника жаны бла кырал премиясыны лауреаты, тарых илмуланы доктору, профессор, Гуманитар тинтиулени Къабарты-Малкъар институтуну директору Касболат Дзамихов бла ушакъ этгенбиз.

– Касболат Фицевич, Кавказ урушуну, ол келтирген хатаны бла хайырны юсюнден даулашла кепдуле. Тарых илму алааны юслеринден не айтады?
– Ол урушну юсюнден илму ишле кепдуле, аны XIX ёмюрде тинтип

туугъан эди. Къзакъ станицалагъа, патчах аскерлеге сунмай туруп чабыуулукъланы – партизанлагъа ушаш – тау халкъла башларын кечиндирип ючюн этгендиле, урушну ала кеслери ачхандыла, дегендиле ол алимле. Алай

жерлеринде тынч-ырахат жашаргъа, социальный эм политика низамларын сакъларгъа суйгендиле.

Былайда бир юлгю келтирейим. 1778 жылда къабарты бийле орус аскерге къажуу уруш ачадыла, бир ненча аскер къоруулау ызны къурутур мурат бла. Аланы тунчукъдуруп ючюн, патчах къаты мадарла этгенди: халкъны кырыргъа экспедиция жибергенди. Бу ишледен сора генерал Якоби къабартылагъа 10 минг сом, эки мингден артыкъ ат, беш мингден артыкъ тууар эмда төрт

баргъанда тас болуп къаладыла. Биз а ёсюп келген төлюлени ата-бабаларыбызны жигитликлеринде, эркинликге, ата журтларына суймекликге юйретирге борчлубуз. Дагъыда культурабызны, миллет сезимбизни, тилибизни сакълар ючюн да уллу къыйын салыргъа керекбиз.

Адыглары бу жарсыулу кезиуде жигитлери, халкъны ызларындан тизе билгенле аз туюл эдиле. Алай алагъа эсгеретмеле салынмагъандыла, атлары орамлагъа берилмегендиле, ол а тер-

башлагъандыла. Болсада урушну сылтауларыны юслеринден оюмла кеп туюлдуле. Биринчилери империялы ниетлени сакълайдыла, бу кезиуну «колониала», «владычество» деген сёзле бла ачыкъларгъа боллукъду. Ол заманны тинтиулеринде кавказлыла билимсиз, адепсиз, культурасыз халкълача кёрюзюледиле эмда алааны къоруулагъанлары тюзду деп жазылады. Башхача айтханда, тау халкъланы къолгъа жияргъа, мында колония къуаргъа деген сылтау бла башланганды къазауат. Экинчи сылтау а – бу ишлеге къажуу миллет-азатлау къымылдау башланады.

XIX ёмюрде жамауатда патчахны колониальный политикасына къажуу болгъанла, аны терсге санагъанла алай кеп жокъ эдиле. Жаланда белгилли демократла Белинский бла Герцен, философла Марксны эм Энгельсны ызындан, Кавказ уруш миллет-азатлау къымылдау болгъанын белгилегендиле. Алай алааны оюмларына ол заманда тийишли магъана берилмей къалгъанды.

Совет тарыхчыла Кавказ урушха эмда андан сора болгъан ишлеге башха багъа бергендиле – къазауат халкъланы эркинликлери ючюн кюресча кёрюзюледи. Академиялы илмуда ол «кеси ыразылыкъ бла биригичу» деген концепцияны чеклеринде кёрюзюлгенди. Ол а СССР къурагъынчы да халкъла биригирге итингендиле деген оюмну жар мурат бла этилгенди.

– Урушну сылтауларыны юсюнден оюмла кепдуле. Къан төгюленинде кавказлыланы терслегенле да бардыла...

– Хау, 1980 жыллада совет кавказоведенияда урушну запад адыгъла, дагъыстанлыла, чеченлиле кеслери башлагъандыла, ала экспансия политика бардыргъандыла деген оюм

бла ала адыглагъа, башха халкълагъа этилген артыкълыкны башын жулургъа кюрегендиле.

1990 жылладан бери Кавказ урушну юсюнден кеп сейир шартла ачкълангандыла, материалла, документле басмалангандыла. Алада тау халкъла Осман Тюркге ислам дин ючюн кечюп кетгендиле деген шартха баш магъана бериледи. Алай инглизли шпионла бардыргъан политика уа ахырда эсге алынмай къалгъанды.

– Кавказ урушха аталгъан илму ишле кепдуле. Да сора тау халкъланы тарыхлары толусунлай тинтилгенди дерге боллукъмуду?

– Угъай, кавказоведенияда бу бушуулу кезиуден толу хапар берирге болушуркъ баш аныгъамла окъуна алыкъа тохташдырылмагъандыла. Сёз ючюн, историографияда «Кавказ уруш» деп эрттеден хайырланганлыкыга, урушну аты кеп туюлдуле айтладыла: «Орус-Кавказ уруш», «Халкъ азатлау уруш», «Антиколониальная» эм башхала.

Андан сора да «мухажирле» деген сёз да адыгъла туугъан жерлеринден зор бла къысталгъанларын аныгъалмайды. Ол жаланда терминлени тохташдыруу бла байламлы туюлдуле. Былайда сёз концепцияны юсюнден барады, ол тау халкъланы тарыхларына тюз багъа берирге болушуркъду.

– 18-чи ёмюрде Къабарты Россейге кеси ыразылыкыгы бла къошулгъанды. Ол а къан төгюлмезине, чабыуулукъла этилмезине ышандырыргъа керек туюлюню эди?

– Кертиси бла да бир-бир алимле ол келишимге таянып, Къабарты Кавказ урушха къатышханыны ишеклик туудардыла. Алай 1760 жыллада адыгъла сайлау этерге керек эдиле. Ол халкъны жери сыйырылгъаны бла да байламлыды. Болсада миллет эркинлик ючюн кюрешти сайлагъанды, адамла кеслерини

минг кый берирча тазир салгъанды. Ол халкъны тонау туюлюнюмуду?

– Бююнлюкде тарыхны, эрттегили төрелени, миллет культураны жангыртуугъа баш магъана бериледи. Аны тюзге санаймысыз?

– Бу процессле арт 20 жылны ичинде барадыла. Алай бла уа Кавказ урушну магъанасына, сылтауларына да энчи эс бурулуп башлагъанды. Анга да сейир этерча туюлдуле. Ол политика эм сезим магъананы тутады. Бир жанындан, тыш къыраллада жашагъан адыгъла кеслерини туугъан журтларына Кавказны санайдыла. Башха жанындан а, Россейде бардырылгъан демократиялы процесслени кезиунде бир заманда кеп санлы шапсуг халкъ кесини туугъан жеринде миллет-культура автономия окъуна къураямлайды. Урушдан, зор бла кечюрюлгенден сора Кавказда адыгъланы жаланда беш проценти къалгъанын аныгъалау адамгъа сабыр кёллю болгъан къыйынды.

Заман кёрюзетгенича, кеслерини тарыхларын унутхан халкъла бара-

сди. Тарыхчыла Кавказ урушну Эсгериу китабын жарашдырууну юсюнден сагъыш этерге керекбиз.

– Кавказ урушну сылтаулары кепдуле, аны юсюнден башында айтдыкъ. Алааны ачыкълару миллетле аралы къауыгъланы туудурмазламы?

– Бююнлюкде миллетлени араларында халла кырал оюнучула Россейде битеу халкъланы да тарыхларын билирге, тинтирге борчлу болгъанларыны юсюнден айтадыла. Кавказ халкъла кеслерини тамырларын билирге сюедиле. Алай эсе уа, алимле бла политикле жангылыргъа эркин туюлдуле. Озгъан заманладан хыйсап этиу федерализмни кючлерге, халкъланы бирикдирге болушуркъду.

Адыгъла, къарачай-малкъарлыла да тарыхларында бек ачыулу, кыйсюз, бушуулу ишни сынагъандыла: кечюнчюлюкню. Аны унутургъа жарамайды, ол бизни халкъланы бютунда жууукълашдырады.

Ушакъны ТИКАЛАНЫ
Фатима бардыргъанды.

Юйретиу

Жигитни юсюнден жылы сөзлө

Нальчикни 19-чу номерли школуну 1-чи класстарыны окуучуларын «Жаш байсолтановчуланы» кыауумуна алыу ётгенди, деп билдиреди Росгвардияны КьМР-де управленийсыны пресс-службасы.

Ол кыуанчлы ише Росгвардияны Кьабарты-Малкьарда управленийсыны ветеранла организациясыны таматасы полицияны отставкада полковниги Руслан Хужоков кьатышханды. Тюбешимде ол сабийлеге Совет Союзну Жигити Байсолтанланы

Алим этген жигитликни юсюнден тынгылы хабар айтханды эм аны аты Улуу Ата журт урушуну тарыхына алтын харфла бла жазылганын чертгенди.

– Бу күнледе биз Байсолтанланы Алимни 104-жыллыгын белгилейбиз. Айтхылыкь лётчик-истребитель Ата журтун суйюуге бла аны кьоруулагьа жанын да аямауну ахшы юлгюсдю. Анычаланы юлгюге тутуп, ёсере керекди. Билимиле болууда, урунууда эм туугьан жерин суйюуде «Жаш байсолтановчуланы» баш борчлары. Аны унутмагьыз, – деп

белгилегенди Руслан Хужоков.

Кесини кьысха жашаууна капитан Байсолтанланы Алим кёкге 277 кере кётюрюлгенди. Хауа урушлада жети немис самолётну кьабындыргьанды эм эки жерде атдыргьанды. Ахыр сермешин а 1943 жылда Фин богьзада Балтиканы кёгюнде бардыргьанды.

Ёсигизге салайыкь, Нальчикни 19-чу школу кёт жылладан бери Совет Союзну Жигити Байсолтанланы Алимни атын журютюп келеди.

КЪАСЫМЛАНЫ АМИНАТ.

Жерлешперибиз тышында

РФ-ни Правительствосуну эки жыл мындан алгьа этилген оноуу бла 19 май бизни кьыралда Фармацевтти кюнюне саналады.

Бу усталыкь магьаналы болгьанына сёз да жокьду. Кьайсы бирибиз тюбемегенбиз анга: аптекагьа кирмеген, дарман сатып алмагьан, алагьа аны игисин, табын сормагьан хазна адам болмас. Бизни жерлешперибизден да аллай усталыкьда ишлегенле кёпдюле. Бюгонюгу ушакь нёгерибиз да жууаплы, низамлы фармацевт Кючмезланы Фатимады. Ол Санкт-Петербургда аптекаладан биринде ишлейди.

– Фатима, бу уллу шахаргьа уа кьалай тюшгенсе?

– Аллындан айтып башласам, Нальчикде медицина колледжде окугьанма. Анда уа окууну тауусханлагьа иш тапхан бёлюм барды. Фармация факультетден кьызыл диплом бла чыкьгьанымдан сора, манга эмда талай адамгьа Санкт-Петербургда фармацевтле керекдиле дейдиле. Атамдан бла анамдан эркинлик алып, юч кьыз нёгерим бла бирге бери келгенме.

Этген оноуума ыразыма, нек дегенде шёндюгу иш манга сынам алыргьа, усталыгьымы кётюрюрге себеплик этеди. Андан сора да, бизни конференциялагьа, тюбешилеге чакьырадыла. Алада жангы информация, дарманланы шёндюгу тюрлюлери, фармацевтикада тюрлениуле бла шагьырейленеме. Усталыкь жаны бла ёсеме дегенге мында кьадар онг барды.

– Ишлеген жерингь кьалайды, адамларын жаратамыса?

– Бизни кьыралда эм уллу аптека сетьледен бирине саналады ол. Жаратама, таматала да бир зат бла кьысмайдыла, иги боладыла. Адамлыкь жаны бла айтсанг да, бизни миллет, дин энчиликлерибизге окуна сакь кёздөн кьарайдыла. Сёз ючюн, мен ишлеген аптеканы башчысы ораза ай ингир алада: «Сиз ауулзаныгьыз, кассада уа мен сулейлим», – деп тургьанды. Дагьыда байрамланы да унутмайдыла, шёндю Фармацевтти кюню бла да алгьышлап, саугьала бергендиле.

– Санкт-Петербургда уа не дейсе?

– Ол кесини айбатлыгьы, тарых магьаналы жерлери, маданият жашауу бла да байды, сау дунягьа белгиледи. Хасанияны орта школунда бир классда окуп чыкьган нёгерим Улбашланы Дарьа мында университетледен бирине киргенди. Бери келгенимде,

«Муратым врач болургьады»

ол манга тюбеп, кьадар ариу, сейир жерлени кёргюзтгенди. Биринчиден, «Багьыр атлы» эсгертимени кёргенме – анга эрттеден да кьвараргьа сюе эдим. Артда Кьазан эмда Исаакий собор деген айтхылы маданият жерледе, Фин богьзада да болгьанма... Эрмитаж а? Нечик тамашалы, айтып-айтамзача сейир музейди ол. Бир да болмагьанча алаамат жер!

– Фармацевтти иши не бла байламлыды?

– Аптекагьа келген дарманланы алыу, тийишдириу, керек жерлерине (бирлерин сууукьда, башхаларын жарыкьдан ташада) салуу, дагьыда адамлагьа консультация беруу, рецептеринде жазылгьанын анылатыу, препаратланы кьачан, кьалай хайырланьыргьа жарагьанын, келишгенин бла келишмегенин билдириу – ма олду бизни баш ишибиз. Аны юсюне онгсуз болгьанлагьа врач жетгинчи биринчи медицина болушлукь берирге керекчи.

– Ол айтханын а неди?

– Бизни ишибиз, кёбюсюнде медицина бла угьай, адамла бла байламлыды дегге болушлукьду. Энди кесингь сагьыш собор деген айтхылы маданият эт: асламысында аптекагьа ауругьан, бирде уа аллай жууукь-ахлуларына дарман излеген адамла келедиле. Кюлюр, ойнар халли туйюлду ол, сагьышдады, жарьсудады. Аны ючюн ачууланьып сёлешгенле да боладыла. Сен а алагьа тынгьыларгьа, дарманы кьалай хайырланьыргьа болуугьун да айтып анылатыргьа, бирде уа арта врачча ашырыргьа окуна керексе. Кьысхасы: кьолдан келгенича болушургьа, эм башы уа – не да этип, саулугьуна хата салмазгьа борчлуса. Ол адам а башха кюн кьайтып келип: «Сау ол, болушдунгь, эс тапдым», – десе, бек хьчыуун кёронёди. Алай да болгьанды. Ол сагьатда ишим магьаналы болгьанына бютюнда тюшюнеме, кьууанаме. Бирле уа: «Дар-

ман алыргьа жаланда ма сизге келеме...», – дейдиле. Аллай сёзлени эшитсенгь, сау кюнню кёлюнг кётюрюлюп турады.

– Иш неге юйретгенди сени?

– Адамны халин аныларгьа. Иште кюн сайын кёпле бла сёлеширге тюшеди. Ичлеринде кьаллайына да тюбейсе: игилери, аманлары да бардыла. Абадан болса, кьыйналып сёлешсе, не зат суйюенин кеси да иги билмесе – ашыкьмай тынгьыларгьа, анга тап болур-

Рецепт бар эсе, биз анга зат кьошаргьа эркинлигибиз жокьду. Не десенг да, саусузгьа кьаллай дарман керек болгьанын врач кеси биледи: олду аны халин тинтген, багьыу амалын да сайлагьан. Алай рецепт жокь эсе уа, кесибизни оюму-бузун айтыргьа болушлукьбуз. Сёз ючюн, витаминле, БАД-ла – аланы кьайсылары тийишли болгьанларын билдирегге эркинбиз.

«Энци ма бизни кьыралда

ча амал табаргьа кюрешеме. Башында айтханымча, адам хыны сёлешсе да, анга кьулакь салмазгьа, халин аныларгьа керекди.

Адамла бла ишлеген кьыйынды, алай ол кёпге юйретеди: сёз таба билирге, тёзюмлю, таукел да болургьа.

– Аптекада урунган кезиуде эсингге не зат кьалгьанды?

– Пенсиячыла келселе, алагьа игирек, артыкь багьа болмагьан дарманла берирге кюрешеме. Аллай абадан тиширууладан бири: «Быланы энци санга биширгенме», – деп, ташы кьалачла алып келгени эсимде кьалгьанды. Башхасы уа кьачан да болсун, алмала алмай келмез. Энтта да бир аппа дарманла ала туруучуду. Мени бла да шагьырей болгьанды. Алгьаракьда эки ыйыкьгьа юйге барып, арта ише кьайтханымдан сора: «Кьызы, кьайры кетген эдингь, ауругьанмы этгенсе, не болгьанды?» – деп, дарман алыргьа угьай, энци мени соруп келген эди.

«Бу дарман некди багьа? Ол дарман а нек жокьду?», – деп ачууланганла да боладыла – аз тюрлю адамгьа тюбемейсе. Мени бла башха смёнде ишлеген кьызгьа уллу хахай этип, ташы ташха туйюп бир огьурсуз киши келген эди. Кьылыгьымы аллай болур огьесе хали тапсыз – ким биледи. Алай анга полицияны окуна чакьырыргьа тюшгенди.

– Алыучула кьаллай дарманла излеучюдюле, аланы багьаларына кьараймыдыла?

– Кёллери: «Ма врачны рецепти – анда не зат жазылып эсе да, аны бер», – дейдиле. Багьасына, башха несине да кьарамайдыла.

чыгьарылган дарман беригиз манга, кесибизни килеге биле-клик этерге керекбиз», – дегенле да аз туйюлдуле. Башхала уа: «Жаланда ма ол тыш кьыралда этилген болсун ансы, башхасы керекмейди», – дейдиле. Багьасын, учузун излегенле да болуучудула. Врачдан уллу тизме бла келип: «Анылатчыгьызы, не зат жазгьандыла манга мында», – деп да соруучудула.

Бюгонлюкде дарманладан кьытлыкь жокьду. Сатыуда бир тюрлюсю тас болса да, анга башхалары табыладыла. Кьайсыларына да барды алышырча тюрлюлери: суйсегиз Россейде чыгьарылган, суйсегиз тыш кьыралладан келген.

– Мындан арысында уа кьаллай умутларынгь бардыла?

– Бу ишни шёндю жаратама. Санкт-Петербургда энтта да талай заманын ишлерге, иги сынам алыргьа, шахарны да кёрюрге сюеме. Арта уа ёз жериме кьайтыргьа умут этеме, фармацевтикада урунургьа дейме.

Дагьыда медицина жаны бла окууну андан ары бардырыргьа, бийик билим алып, врач болургьа сагьышларын бардыла...

– Фармацевтиканы сайлагьанын сокьуранамыса?

– Угьай. Устазымы: «Аберини сайлагьан эсенгь – анга сокьураньыргьа кесинге эркинлик берме», – дегени эсимдеди. Бу усталыкь манга жангы нёгерле, билим, адамла бла сёлеше билуу сынам бергенди. Дагьыда медицинадан, дарманланы юслеринден анылау – жашауда ала да изленедиле. Аны барыны да бир хатасы жокьду деп, оюмум алайды.

Ушакьны **УЛБАШЛАНЫ Мурат** бардыргьанды.

«Арада ышаныулук жаратылса, дерсле да сейир ётедиле»

Кёп болмай Нальчике «Открытие» деген ат бла жаш усталзаны Битеурессей эришулерини шахар урумунда хорлаганланы бла призёрланы атлары белгили болгандыла. Аланы санында уа Зейланы Алина да барды. Ол бюгонлюкде тёртюнчю номерли гимназияда (Нальчик шахар) орус тилден бла литературадан окутады. Усталгында алыкча биринчи атламларын этген таулу кызычык бу конкурса экинчи жерге чыкканды. Бюгоннюг ушагыбыз аны блады.

– Алина Зейтуновна, юлгюлю иш сынамалары болганла окуна бирде усталык эришулеге кыатышырга базынмай кыаладыла. Сен кыалай бла келленгенсе «Открытие» конкурса баярырга?

– Аны юсюнден гимназияны кесинде аны школ кезиуе бардырылганында билгенме. Анда устаз болуп юч жылдан кёп ишлегенле сынаидыла хунерлерини, эришюню измелерине тийишлиликде. Алай бла гимназияны ичинде анга жетеулен кыатышкан эдик да, анда биринчи жерни алганма.

Конкурсну шахар урумунда уа оналты адам болганбыз. Эришю кеси да юч бёлюмден кыуралганбыз. Абызырамагъан эдим деп айталлык туюлюме, нек дегенде дерсни берлик сабийлеринги анда сен ахырысы бла да танымайса. Болсада ала бла тобушген кезиуде, окуучуланы манга ышанганларын сезип, ол кыоркыгъаным, кыалай эсе да, кетип калган эди. Сора жюри, эришюню бардыргъанла да бизге ахшы болумланы кыурагъанларын чертирге сюеме.

Эришюге кыатыша туруп, анда алчы жерледен бирин алырма деп ахкылымда да жок эди. Экинчи орунга тийишли болганымы билгенменде уа, хычыуун кёрюнгенди. Усталык хунерими даражасына алай багъа бергенлерине кыуанганма эмда келленгенме.

– Быйыл Устазны бла насийхатчыны жылыды. Жаш адамны кыадарында алай белгилене да кеслерини бир энчиликери боладыла. Аны бла байламлы кыалай башламчылыкка, огъесе турлениуле саклаганынги айталлыкмысы?

– Школда алыкча биринчи жылыны ишлейме. Аны себепли, кыуралны президентини алай оную этгенди дегенлерине кыуанып, аны иги шартка тереленгенме, ахшы затха санагъанма. Кесиме тюз жолну сайлагъанма деп да ийнанганма. Жаш адамлагъа болушлуккъа насийхатчыла болганлары – ол бек иги жумушду деп айталыкмысма. Нек дегенде аланы дерсни кыурау, документлени жарашдырыу дегенча, дагы да башка затланы юслеринден сынамалары уллуду, ангылаулары, кёз кыарамлары кенгиди. Аны себепли уа бизге, жаш адамлагъа, аланы ономлары керекди эмда хайырлыды. Эм алгъа уа, белгилегенимча, ол болушлуккъу.

Устазланы жууапплыклары уллуду. Ала жаланды тюз жаргарга бла окуурга юйретип коймайдыла. Ала жаш тёлуге адамлык ышанланы тюшондюрюрге, ала таза ниетли, тюз ахкылыны инсанла болуп ёсерлерине кыайгырырга керекдиле. Манга уа устаз болуу – ол

жаланда усталык туюлюду. Аны бла бирге жюрегими излемеди, итинулюгюду.

Ыннам Зейланы Рая школда логопед болганды кёп жылланы ичинде, аны жаш тёлго бла кыалай ишлегенин да кёргенме. Университетни тёртюнчю курсунда болганында, практикагъа уа бу гимназиягъа келирге тошеди. Ол кезиуде устазны иши кыалай болуугу да ангылагъанма.

Алай эсе да, школда ишлерге барырга билимим неда сабийле бла келишалмазма деп угъай, коллектив кыалай боллук болуп, бу жаш адам неге юйретикки деп айтырламы, деген сагышларым ючюн кыоркуучу эдим. Сентябрьде гимназияда ишге тохташанымдан сора уа, мында коллегаларымы ачык ниетликтери, не жаны бла да болушурга хазырлыклары келлендиргенди. Орус тилден методика биригу да бу гимназияда ишин тынгылы бардырады.

Сабийлеге да терк илешгенме. Сен а аланы суйгенинги, алагъа ышанганынги окуучуларын да сезген этедиле. Ортада ышаныулук болмаса, хурмет да жаратылмайды. Алайсыз а сабий сени кесинги, окутхан дерсинги да сюерге, билирге да итинирик туюлюду. Аланы хар бирини кесини энчи кылыгы болады. Бири асыры тириди, башхасы тынгылаууккъу, бириси уа сиркиуду. Болсада сен аланы кесинге тенгелча кёрсенг, ала да дерсе «ачыладыла», ономларын, кёз кыарамларын айтырга да буюкмайдыла. Арада ышаныулук жаратылса уа, дерсле да сейир боладыла, сабийле да эрикмейдиле.

– Биз билгенликден, сен дагыла «Стартап» окуу арада школчуланы ОГЭ-леге бла ЕГЭ-леге хазырлайса. Арт кезиуде Бир кырал экзаменни, сынауланы бу халда бардырыу юсюнден башха-башха оюмла да бардыла. Сени кёз кыарамын а кыалайды, ЕГЭ-лени керекмиди кетерирге?

– Билемисиз, мен алай сунама, сабийлени ахырысы бла да кыоркутургъа керек туюлюду. Жаланды экзаменни биреу да аланы жашауларыны бир кезиуе болганын, андан тап ёте билирге тийишлисин юйрете билирге керекди.

Окуучуланы кылыкларыны юслеринден огъарыда да айтдык. Баям, иш сынаула кеслери кыалай формада кыуралганларында угъай, ала тестлемидиле, огъесе выпускникке экзаменни алган адам бла бетден-бетгеми туюбейде дегенча, сабийни кылык энчиликтериндеди. Сёз ючюн, ол абызырауук эсе, сёзсюз, кыайсы торлю сынауны аллында да кыоркууруккъу. Таукелге да экзамен кыалай кыуралганын башха болмаз деригим келеди.

Дагыда биз сынауланы ЕГЭ халда берип башлаганлы жаш тёлубюз кыралыбызны эм иги вузларына кирип, алада билим алырга онг табады. Ма бу жаны бла экилиме. Бир кырал экзаменни тыйсала, бу онгуубуз да болмаймы кыалыр деп сагыш этучюме.

Андан сора да, сынауны бир кере берип кыойган тынч туюлюмюду. Мен билгенден, алгъа школну бошагъанларында мектепни кесинде, университетте да бир предметден экзаменле берилгендиле.

– Бош заманынги уа кыалай оздурчуса?

– Кертисин айтсам, ол менде алай кёп кыалмайды. Гимназияда эки сменнге ишлейме. Сора магистратурада окуймы, «Стартап» юйрете. Студент заманыда КМФКУ-ну «Занавес» атлы театрына жюрюк турганма. Аны художестволу башчысы Мадина Анатольевна Докшукина эди. Бу тишируну хайыры бла жамауатны аллына буюкмай чыгаргъа, селеширге да юйренгенме.

Басма китапланы сюеме окуурга. Бюгонлюкде школчулагъа аланы неда электрон тюрлюлени сайлагъыз деп, кыаты айтмай эсек да, кыагыда окусала уа сюерик эдим. Нек дегенде ала сени кесинги бир эрттеден таныган шувъларынга болуп кыаладыла. Сора, билемисиз, бир параллельде «окувчю класс», «окумагъан класс» деп да болады. Бир тема бла байламлы дерсле окуна аланы экисинде да ахырысы бла башха даражада болуп кыаладыла.

Телеграмда кесими энчи каналында уа назмула окуймы. Жаланды белгили классиклени чыгармалары бла чекленип кыалай, жаш авторланы жазгъанларын да хайырланама.

Усталык эришулеге кыайсагъа, алада дагыда кыатышырга угъай дерик туюлюме. Нек дегенде не торлю конкурса да кесинги аллында бир торлю сынау салгъанчадыла. Аны кезиунде ёз хунеринги даражасын кёресе, бирселене а башха затха тошонесе. Аны себепли сынамынги байыкъландырыу жаны бла биллай эришулени кыыйматлары кенгиди.

Ушакны МОКЪАЛАНЫ Зухура бардырганды.

Соруу

Арт жыллада, шартлагъа кёре, жангы юйюрле кёп кыуралдыла, алай айырылгъанла да асламдыла. Тутхучлу юйюрню мурдору неведи, деп сорганбыз биз бир кыуум адамгъа. Аланы жууаллары бла шагърей этебиз. Аланы окугъан жаш адамларыбызны ала сагыш этдирилге деп ышанабыз.

Тутхучлу юйюрню мурдору неди?

КЮЧМЕЗЛАНЫ Мариям, ашха уста:

– Кертисин айтсам, эрге барыуу дурус кёрмей, иги кесек заманын юйде мчыгъанма. Анам, атам бла бирге хата кёрмей, ырахат жашагъанма. Бийик билим алганма, ишлеп да башлагъанма. Алай адам, эштада, кыадарына туюбей кыала болмаз. Жаш бла танышама да, биз бир юйюр кыурайбыз. Бюгонлюкде юйде эки кыыз, жаш да ёсеп келедиле. Мени сартын, юйюр тутхучлу болуп ючюн эки жанына да уллу тёзомлюк керекди. Ол а жаланды бир бирге хурмет этсенг болады.

СОЗАЙЛАНЫ Мухаммат, спортчу:

– Жаппуланы Лейла бла бирге жашагъанлы он жыл чаклы болуп келеди. Бюгонча эсимдеди Лейланы тилеген сагъатым. Ол Нальчикде Кырал концерт залны сахнасында, кёп халкыны аллында болганды. Бизге кыарс кыакъмагъан жок эди. Ол кюнден бери бир бирге биле-лик эте жашайбыз, ишлейбиз, жууук-тенг да жюрютебиз. Биз насылпыбыз. Тутхучлу юйюрню жашырылгы уа бир бирни ангылау болуп, мен оном этгенден.

ТАУКЕНЛАНЫ Галина, РФ-ни эмда КЪМР-ни сыйлы артисти:

– Жарсыугъа, тойдан сора жаш бла кыыз кёп да бармай айырыладыла деп, эшите турабыз. ЗАГС-ны Нальчик шахарда бёлюмюно башчысы Валентина Шериева манга бир жол былай жарып айтханды: «Бир омак кыыз ёссе, ол кыалай уллу кыууанчы. Аланы аруу кылыккылы, билмилли болуп кёрсенг а, кесинги насылпыгъа санайса. Алай болуп ючюн а ата бла ана бир бирни ангылап, адежилкери, хунерликтери бла да юлгю кёргозюрге керекдиле. Ма ол заманда юйюр тутхучлу да, насылпы да болады.

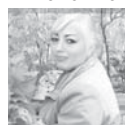
БАЙЧЕККУЛАНЫ Нина, профессор:

– Юйюрлю болуу хар жашны бла кызыны борчуду деп, мен алай кыарайма. Юйде сабийле, арта уа туудуккъа да ёссе, ол кыалай уллу кыууанчы. Аланы аруу кылыккылы, билмилли болуп кёрсенг а, кесинги насылпыгъа санайса. Алай болуп ючюн а ата бла ана бир бирни ангылап, адежилкери, хунерликтери бла да юлгю кёргозюрге керекдиле. Ма ол заманда юйюр тутхучлу да, насылпы да болады.

ЗАБАКЪЛАНЫ Надя, юй бийче:

– Юйюр кыурау магъаналы атлам болганына угъай дерик чыгарык болмаз. Жарсыугъа, мени юйюр насыбым тутмагъанды баш ием, бизге кыыз тууп, ол экинчи классха тебирегенинде, дуниясын алышындыргъанды. Андан бери юйюрюм кызымды, киеуюмдо, эки туудугумду. Ала мени кёз жарыгымдыла.

Кызымы насыбына кыууанама. Баш иеси бла ол бир бирлерин кёз кыарамлары бла ангылайдыла. Сабийле ёсдюредиле.

АХМАТЛАНЫ Амина, студент:

– Биз бир кыш болганы эки ай болмайды. Бир бирни танып, биллип, алай бла келишюр кыурау. Хау, бир ай ол артык кёп заман туюлюду хар затны да жик-жиги бла билирге, хар нени да жерине тийишдирге. Болсада биз бир бирни ангыларгъа, тёзомлю болуурга кюрешибиз, мындан ары да алай болуугуна ышанама.

ХАПАЛАНЫ Ибрис, пенсиячы:

– Юй бийчем бла бирге жашагъанлы беш жылгъа жуууклашып келеди. Мен аны кыачырганы уа 17 жылы да толмагъан эди. Юч кыыз бла жаш ёсдоргенбиз, энди туудуккъа да жетип келедиле. Люба аламам юй бийчеди, кыайгырылу анады эмда ыннады. Жашай барган дунияда адам кёп затха туюбейди. Кыууанчы, жарсыуу, бушуну да экибиз бирден кётюрюрге кюрешибиз. Алайсы юйюрде тынчык болмайды. Бир бирге биз бир заманда да уллу селешмегенбиз, бютонда сабийлени кыатында. Жууукъланы, аху-бирни танып, биллип, алай бла келишюр кыурау жашайдыла, кыайыларыннан айып алмайдыла. Ол да кыуандырады. Ала бизге да сакдыла. Арадан кюн озмайды жокъламай. Ахшы юйюрню тутуругу, мен оном этгенден, бир бирни ангылауду, бир бирге ышаныуду, тёзомлю болууду.

Соруу ХОЛАЛАНЫ Марзият бардырганды.

Адеплилиги, адамлыгы бла да юлгю бола

Къашхатауда уллу сыйлары эмда намыслары жюриген тиширула кепдюле. Чеченланы Аминат аладан бириди. Бу кюнледе анга «Уруш жылланы сабийлери» деген майдал берилгенди. Ол айтханнга кере, атасы Насталаны Магометни жашы Саугъа урушда ёлгенде, анга жаланда эки жыл бола эди. «Сёзсюз, сабийлигим аламант тийюл эди, анабыз мени ёсдюрюр ючюн кече, кюн да ишлегенди, мен окъуп билим алыр ючюн да къолундан келгенни аямагъанды», - дейди Аминат.

1957 жылда ала Орта Азиядан Бабуентге къайтханларында уа, Аминат анасына болушурча къыз эди. Бир ауукъ замандан ол элде интернат шолгъа ише кирип, окъуучулагъа аш хазырлап башлайды. Чырайлы, ариу тилли, адет-къылыкъ да билген къызны кепле жарата эдиле, ишлеген

жеринде да намысы жюригенди. Аллай къызны кесине юй бийче этерге кепле ыразы эдиле, алай ол Чеченланы Мустафагъа жетгенди. Алай бла ол уллу юйюрге келин болгъанды. Элде тамата тёлуюню бюгюн да эсиндеди аны къайынлары бла къалай татлы жашагъаны, алагъа келинлик угъай, къызлыкъ этгени да. Къайынла да Аминатны бек суйгендиле.

Сабийлерин да, ала уа тёрт къыз бла эки жаш боладыла, Аминат бла Мустафа ариу къылыкълы ёсдюргендиле, билимле этгендиле, ишден къоркъа билмезге юйретгендиле. Энди аланы барысы да юйюрюк-юйдегили болуп жашайдыла, Бу уллу юйюрге бир бирге билеклик этиу, хурмет берюу тереге айланганды. Аминат ынна уа туудукъларына къууанып жашайды,

аланы ариу къылыкълы болургъа акъыл сёзю, адеплилиги, адамлыгы бла да юлюк кёргюзтюп юйретеди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Ыразылыкъ

Усталыгъы, билими бла да ыспас табагы

Редакциягъа окъуучуларыбыздан жарсыуларын, къууанчларын да билдирип, кепле селешедиле эмда жазадыла. Ма бу жол да бир тишируу селешеди да: «Мен «Заман» газетни кеп жылланы ичинде алып турама. Аны бетлеринде бютюнда Османланы Хыйсаны, Мусукаланы Сакинаты, Текуланы Хауаны, Байсыланы Марзиятны, Таппасханланы Аминатны, Тикаланы Фатиманы жазгъанларын суйюп окъуйма», - дейди. Сора газетде алгын ишлеген адамланы жазгъанларын да эсде тутуп, хапар айтханды. Сёз ючюн, Къулбайланы Алийни (жаннетли болсун), Теммоланы Мухадинни уллу хурмет бла эсгергенди.

Андан сора не жумуш бла селешенине кечгенди. «Газетни эрттенден окъугъанлыгъыма, селешген а биринчи кере этеме. Сизден бир тилеригим барды. Бизни врач жашларыбыздан бирини - Ёзденланы Юсюню жашы Мухадинни - юсюнден жазсагъыз, бек ыразы этерик эдигиз. Алгъаракълада больницада кесиме бакъдырып чыкъганма. Мухадин манга алай иги къарагъанды! Анга асыры ыразы болгъандан, назму окъуна жазганма. Аны да басмаларыгъызны тилейме. Къарап турганма да, хар саусузгъа энчи сёзле таба билгенине сейирсингенме. Сора къаллай байлыкъды миллетибизде Ёзден улуча адамларыбыз болгъанлары деп, кёлюм кётюрюлгенлей тургъанды», - деп башагъанды ол тишируу сёзюню.

Мен Ёзденланы Мухадинни эрттенден танийма. Керти окъуна, аны кепле махтагъанларын, анга ыразы болгъанларын да эшите-эшите турама. Ол ишин уста билген, сыйы-намысы бийик жюриген врачды. Къабарты-Малкъарда угъай, башха жерледе да аны иги танийдыла. Аны себепли кеслерине бакъдырыргъа тышындан да кепле келдиле. Мухадин кишиге уллу кёллюк этмейди, къолундан келгени аямайды, сёзю бла окъуна багъады деп, кепле айтадыла.

Ол 1955 жылда Къазахстанны Джабул областыны Красногорка элинде туугъанды. Таулу халкъ кёчгюнчюлюкден артка къайтханда, Ёзденланы Юсюп да юйюрю бла кесини туугъан элинде - Кенделенде - орналгъанды. Мухадин шолну мында айырмалы бо-

шагъанды. Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина бёлуюмун да тауусханды.

Ол врач-невролог усталыкыны сайлагъанды. Къыралны белгили клиникаларында ишлегенди, кесини билимин, усталыгъын да дайым ёсдюргенди. Хар затны да билеме деп къойгъанладан туюнюдю, бюгюн да жангы амалланы билгенлей турады. Анга «Саулукъ сакълауу отличниги», «КъМР-ни сыйлы врач», «Бийик усталыгъы болгъан врач» деген махтаулу атла бошдан берилгендиле.

Аны аллына келген хар адамны ауруун терең сюзюп, аланы хар бирине тюз да ахлусунача ариу айта, алай багъады ол саусузлагъа.

Мухадинни атасы бла анасы да сабийлерин кертичиликке, огъурлулукъгъа, тюз ниетлиликке табынларын излегендиле, аны да кёргендиле туугъан-туудукъларыны юслеринде. Бююнлюкде Мухадин кеси да насылпыды. Беш туудугъу барды. Бир жашы Ёзденланы Роман бергили футболликти. Роман кеп жерледе кесини атын белгили этгенди. Бютюнда жаш футболлисте анга ушаргъа итинедиле.

Экинчи жашы Эльдар атасыны ызы бла барып, медицина факультетни бошاپ, Москвада невролог болуп ишлейди.

Огъурлу аппа туудукъларын да, жашларынча, сыйгъа-намысха юйрете,

тёгеригине жыяргъа сюеди. Аны юйю къонакъсыз болмайды, ол анасыны къатында олтуруп, эртте заманланы эсге туюшоре, ушакъ этерге бек сюеди. Эгечлери эмда къарындашлары, аладан туугъанла бла да терк-терк тубешеди. Ол а адамны жюрек тазалыгъын, тюз ниетлигин, жууукъ кёллюгюн ачыкълагъан шартды.

ЁЗДЕН УЛУ МУХАДИН

Жашайды тукъум анда - Уллу Бахсан тарында. Ёзден бутакъ жайылып, Башлагъанды танылып.

Юсюпге туугъанда жаш, Салыннганды тыпыр таш. Анга Мухадин аталып, Жууукъ-ахлу да къууанып.

Тукъум къарты алгъыш этди, Алгъыш Мухадиннге жетди. Болду окъуда билимли, Аш къангада да тигимли.

Таныгъанла къууанырла, Танымагъанла танырла, Аллах этди таныулу, Адамлагъа жаралуу.

Доктор усталыкъ сайлап, Билимин жаннга байлап, Болду белгили халкъда, Сыйлы да - тукъумунда.

Кётюрюлю тюз таулай, Тукъум къууанды саулай. Кепню кёзге къаратды, Халкъгъа кесин танытды.

Кеп саусузгъа къарады, Кеп адамгъа жарады, Андан сыйлыды аты, Ишинде - уста, къаты.

Ишлеп ишден тоймайды, Болушлукъсуз къоймайды. Амалсызгъа билекди, Ауругъаннга керекди.

Жарыкъ тийсин санга кюн, Узакъ болсун ёмюрюнг! Минги таулай, жет кёкге - Жарап тураса кёнге!

Байла кибик, монглу бол, Бийле кибик, сыйлы бол. Атланганда алгъа бол, Бир Аллага йнакъ бол.

ШАУАЛАНЫ Разият.

Халкъ чыгъармачылыкъ

Къамичиге назму

Устала: сёз устала, агъач устала, темир устала эм башхала. Аланы айтхан сёзлери, этген ишлери халкъны эсинден кетмейдиле.

Ала бурун заманда да болгъандыла, бюгюн да бардыла. Айтхан сёзлерине, этген ишлерине адамла сейир этдиле. Аллай усталадан бири таула къачагъында орналгъан Былым элинде жашагъан Къудайланы Иссады.

Ол агъач, къайиш бла кюрешген устала. Агъачдан чёмючле, гоппанла ишлейди. Иссаны агъачдан ишлеген гюллерин кеплени юйлеринде, ишчи отуларында кёрюрге боллукъду. Ол къол ишин адамлагъа саугъа этерге сюеди.

Къайишден а сейирлик къамичиле эшеди. Суратдагъыла аладан бир къауумудула. Къайишни ийлеп жумушатхандан сора, аны иничке жырып, къауумун бирге эшип, алай этеди аланы.

Бир ненча жыл мындан алда аллай къамичисин белгили къарайлы назму-чу Аппаланы Биллягъа да жибергенди. Ол а, устаны ишине къарай кетип, кесини заманында бу назмуу жазгъан эди.

ЛЕЙЛУН улу Х.

Биз да юйреник андан

Сегизден эшилген къамичиси бла Иссаны, Бираз тюерге керекбиз кесибизни. Тюзетир ючюн терсибизни, Жыяр ючюн эсибизни.

Исса къарындаш къажыкъмай кюрешип, Жан салгъанча агъачха, къайишге, Ёзюбюзге болур ючюн сакъ, Сёзюбюзю да этер ючюн акъ.

Биз да алай къараргъа керекбиз, Назмучулукъ деген бек жууалпы. Бек сууалпы ише-кюрешге.

Ат башындан этип къоймай, Усталыкыны бетин жоймай, Айла бла, жылла бла кюрешип, Агъачха, териге Исса салады жан.

Биз да юйреник андан: Ат башындан атып къоймай, Сёз усталыкыны бетин жоймай, Сёзге жан салгъанладан болайыкъ биз да.

Къыямат кюн дау айтмазча сёз да.

Агъачха, териге да жан салычу Иссаны,

Сегизден эшилген къамичиси бла, Тюерге керекбиз кесибизни, Къызартмаз ючюн ёзюбюзю да, Акъ этер ючюн сёзюбюзю да.

Телефонда жангыз эки сөз - «атанг өлгенди». Не салам берген жокъ, не ким болганын билдирген жокъ. «Атанг өлгенди»...

Тенгиз юй бийчеси бла Японияда эди, анасы өлгенде. Артада эки жылдан сора Москвага кыайтадыла, алай атасына элге уа бармай кыалады. Жылдан-жылга атасындан-анасындан узаядан-узая кетип, ол таш тюбюнден чыккыган адамча жашай эди. Не жууук-тенг жокъ, не атам, не аням деп сагырмай. Онсегиз жылында элинден кетип, МГИМО-га кирип, хар айдан анга ашла жыйып не атасы, не анасы келип, алай жашай эди. Жангыз жаш...атасы аны Нальчикке ингилиз, япон тилледен репетиторлагга элтгенинде: «Ахмат, чалгы чалыргга, бичен жыяргга, малгга кыараргга юйретсенг а жангыз сабийинги, япон, ингилиз тилледен репетиторлагга ахчангы кыоратмай», - дей эди эллиле. Ол а тынгыламай эди алагга.

«Тенгиз, сен элибизни айнытырык сунама. Москвада келюнюг салып окыуанг, артада уа тууган жеринге кыайтырса, башалагга да билгениги юйретирсе. Тиллени билген кимге да игиди. Жаланда шахарчылгага угбай, эллилеге да. Сөз ючюн, ким билсин, ингилизлиле, японлула таулу тишируула эшген затланы неда кийизлени алыргга сие эселе уа...неда бери келип солургга, бизни жашау турмушубузну керюрге. Дуния бирди, биз бир бирибизни таныргга, билерге керекбиз», - дей эди Ахмат.

Алай Тенгиз а студент жылларында японлу кыыз Сакура бла юйор кыраганында, студент тойчукъ этип, ата-сына-анасына уа билдирмей кыойгган эди. Кыоркыганмы эди айтыргга? Уялганымы эди? Ким билсин. Ёпкеледиле ата-ана, жюреклери кыйналды. Анда-мында телефон бла селешген болмаса, Москвага ашла жыйып келген төрелерин кыойдула. Анасы, жюрек ауруу табып, төшек болду, бираздан ауушду. Тенгиз Япониядан учуп ол кюнде элине жеталмады. Огьесе жетерге сиймедемми?..

Атасы да юч жылдан ёлду. Бу жол

жетди. Алай аны кыатына адам келмеди, кыайгы сөз бермедиле, саламлашмадыла. Юйде бир кеси кыалгганда, жаш жылады. «Алмыш жылларында кетдиле, замансыз, тногюлюп, кыалай жашаргга билмей. Не зат айыргган эди бизни? Японлуу алма дегенлери жокъ, андан айырыл деп да буюрмай эдиле. Мен юйюме жолну нек унутхан эдим? Онсегиз жылымда кетип, кыырк жылымда кыайтханма... жер башында

теренирек, жютюрекми сезе болур? Тенгиз юйде кычырыргга ёч эди. Жер башында бир затха бюсюремей эди. Жауун жауса, кюнню излеген, кюн тийсе, жаууну кюсюген бир инсан. Балачык аны тохтаууз хаханын кётюралмай, атасына ёпкелеп, тынгылауу басып тура эсе уа?..

Кечдюле. «Жангы жерде, жангы сабийлени ичинде тил чыгып кыалса уа Балачыкыгга», - деген акыйл да бар эди

Ийнек бла бирге берекет келди

ХАПАР

мен быллай жангыз терсбоюн сабий болурма. Табылмай кыалган мен болггум», - деген оюмла ичин кюл эте эди, кюйдюрюп бара эдиле.

Бир ыйыкыдан Москвага кыайтды. - Биз элге кечебиз. Тыш кыыраллы тиллеге бусаггаатда да онлайн юйретебиз, Москвадамы, Лондондамы, элдеми жашайбыз, не башхасы барды, - деди.

- Да сен айтханлай болсун. Алай жашчыкыла юйреналырмамы элге?-деп арсарлы болду Сакура.

- Кыоюнубуздан тюшюрмейми жашарыкыбыз быланы? Юйренирле. Элде да адамла жашайдыла, сабийле да топлатула, - деп ачыуланды Тенгиз.

Тамата жаш бла экинчи иги окыуй эдиле. Ючюнчюну уа Балачык деп кыубулга эдиле, алай ол селешмей эди ахырысы бла да. Беш жылы толгганлыкыгга, бир сөз бла да кыуандырмай эди. Сабий садда да тынгылау, юйде да тынгылау, кюнден-кюннге, айдан-айгга, жылдан-жылга тынгылау.

Ким билсин, ол нек тынгылаганын, дунягга ачылыргга нек сиймегенин. Тамата жашчыкыладан эсе хар затны

Тенгизде да, Сакурада да. Чыкмады. Психологга кезиуле кере баргганларын да, ол: «Не кыштик, не ит, не ийнек алып бир кёрюнюз», - деди.

- Ийнек алайык. Юч сабий ёсген жерде акысыз кыалай жашау этериксе? Сют, бишлакъ, жау, кыаймакъ - хар зат да болады ийнек болган жерде. Берекет да келеди, - деди Тенгиз.

- Мал орунубуз а жокъду, айхай, - деп ахтынды Сакура.

- Хау, атам аны бузуп, жангысын ишлерге сие эди да, заманы жетмей кыалгганды. Хо, биринчи кезиуде арбазда турсун да, терк окуна ишлербиз мал орун.

- Ийнек сууук болса, жууурганыбыз барды.

- Сакура, кыалайды сени башынг? Ийнек - ол ийнекди, анга жууурган керекмейди.

- Да ала да бола болурла сууук. Бошдан ишлемейдиле да мал орунла маллагга деп.

- Тезер!

Алдыла ийнек. Ол орамгга бурулганлай, аны эслеп, Балачык аллына

чапды. Кыатына жетгенлей: «Ю-но!» - деп ышарды, бетин ийнеки жухуна салды. Кюлдо. «Ю-но» аны биринчи сөзю эди. Тенгиз, асыры кыуангандан, жылгга аздан кылды.

Юйге жетдиле. Балачык ийнек бла бирге айлана эди. Кыштик неда ит бла айланганлай. Бир жылдан ол эркин селешип башлады. Алай атасы юйде кычырып башласа, сагья эди. Бир кюн Тенгиз ийнекни сауа турганлай, ол аны аягы бла урду, челекде сют жерге тётюлдү, эр киши уа аягынын тутуп, сынсыды. Сора кезлерине кыан чабып, алайда кюрекни алып, ийнекни сыртына урду, кыарыуун аямай. Ызы бла каммичиге узалды, харип хайууанны туюуп башлады. Ол кыачаргга кюреше эди, алай кыабыргала анга эркинликке чыгаргга кыоймай эдиле. Балачык кычырып жылап башлады. Ол хар заманда Ю-нону сауганда кыатында туруучу эди. Аны кычырыгына Сакура юйден секирип чыккыды.

- Не болганды? Кыой, тийме ийнекге! - Мен санга сормайма, Сакура, не зат этеригими. Былайдан кыуругуз!

Сакура жашчыкыны кыолундан тутуп, юйге кирди. Ол а сескенип жылайды, тохтап алмайды. Терк жетген медицина болушлуккуну чакыырды. Уколдан сора Балачык жулкыды. Экинчи кюн Тенгиз бир танышына селешди кыоншу элде, ол ийнек излей эди да, анга Ю-нону сатды. Балачыг а биягы селешмей, сабийле бла ойнамай тохтады. Психолог Тенгизге: «Ачык айтканда, сени аталык эркинликтеринги сыйыргга керек эди. Энтта бу сабийни былай кыыйнасанг, мен кесим жазарыкыма санга тарыггы. Кесинги тыяргга юйрен. Уялмаймыса? Ийнекни уа юйге кыайтар», - деди.

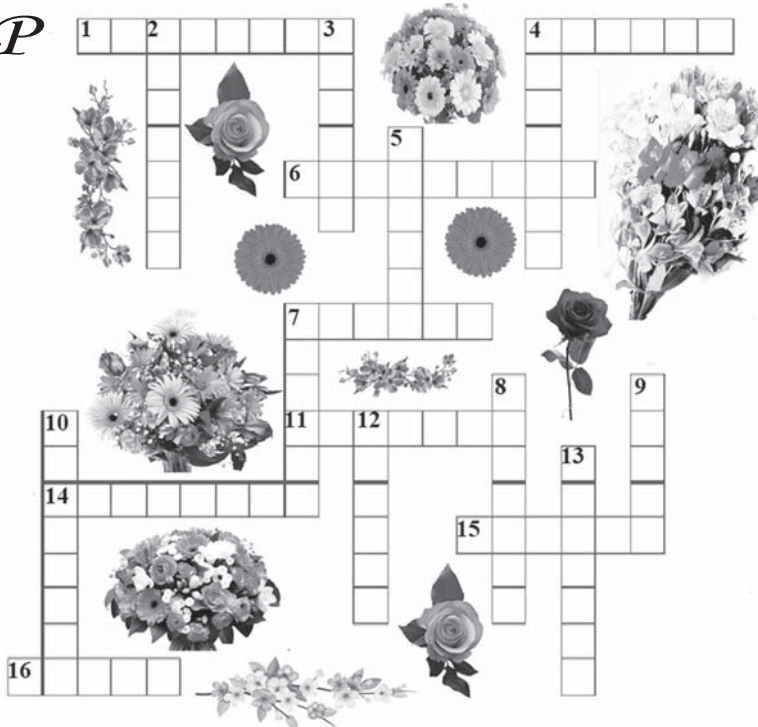
Тенгиз, танг атханлай, кыоншу элге барып, Ю-нону сатып алгган адамга болумну анылатып, ийнеки юйге кыайтарды. Алай энди аны жаланда Сакура сауады. Балачык а орамда бек жарык, жаншакъ, ойнаргга-кюлюрге сийген жашчыкыды.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Адамны алыкка затдан сагыш этмеген, татлы заманы. 4. Чибилле балларын анда букчудрадыла. 6. Окыургга суйгенни суйюп барычуу жери. 7. Урушну кесеги. 11. Бир бирни суйгенлеге ол бек татлыды. 14. Сары кюнюл дарман гюлчюк. 15. Жомакыгга тартхан эски хапар. 16. Ат узакъ кетмезча, аны хайырланадыла.

ЁРЕСИНЕ: 2. Поэзияда лирика жигитни ариу жанларын кёргюзтген, анга махтау берген тюрлюсю. 3. Таулула суйген, Индияда шахарны атын жюрютген кыумач. 4. Бир кыйын ишни этерге таукел болуу. 5. Не тюрлю ауруугга да жарагган дарман. 7. Бу тюрлю кыырал таматаны кёп бийчеси болады дейдиле. 8. Кёп тешикли ариу кыумач. 9. Халкыны келген жолундан кыуралган керти хапар. 10. Юйю, арбазны тизгинин тутхан зат. 12. Сабанда ол биринчи тартылган кюн ата-бабаларыбыз байрам кыурагандыла. 13. Тишируула омакылыкыгга жюрютген зат.

Газетни 56-чи номеринде басмаланган сёзберни жууапарлары:

Энине: 3. Жохар. 8. Бедербет. 9. Суратлау. 10. Урунуулукъ. 14. Отлау. 17. Хыйны. 19. Жабалакъ. 21. Килиса. 22. Хаулат. 23. Кыылыкъ. 24. Жылкы. 25. Чикина. 28. Малквар. 30. Жыгышыу. 31. Алтын. 32. Кыпты. 35. Бачамалыкъ. 38. Белкыула. 39. Аманатчы. 40. Кыбакъ.

Ёресине: 1. Солтан. 2. Жарсыу. 4. Келбетли. 5. Аברי. 6. Урлукъ. 7. Балсынуу. 11. Устаз. 12. Кыракытайын. 13. Былымсыз. 15. Жайыгыу. 16. Чабышыу. 18. Билим. 20. Кыбан. 26. Ийленген. 27. Чыдам. 29. Латвиячы. 33. Базук. 34. Чыран. 36. Азамат. 37. Арауан.

Себеппик

Чернобыльчилеге – пенсия, ай сайын берилучю төлеуле да

37 жыл мындан алгга, 1986 жылны 26 апрелинде, эм уллу техноген катастрофа - Чернобыль атом-электростанцияда авария - болганды. Ол салгган уллу хатаны кетерирге баргган адамла чынты жигитлик кёргозтгендиле, алай аны ючюн кёпле жанларын бергендиле, сау квалгганларыны саулуларына уа заран тошгенди.

Кыыралны ханындан алагга болушлукъ этиледи, ол ишни Россейни Социал фонду тамамлайды. Бюгюн бизни республикада 125 пенсиячы-чернобыльчи жашайдыла, алагга пенсияла бла ай сайын төлеуле бериледи.

Бу кыауумгга киредиле:

- Чернобыльде катастрофадан сора неда аварияны хатасын кетериу бла байламлы радиация зараны жетип, лучевой ауруудан кыйналгганла;

- Чернобыльде аварияны хатасы бла сакъат болгганла;

- Чернобыль АЭС-де катастрофада эм аны тийресинде кыуру квалгган жерледе 1986-1987 эм 1988-1990 жыллада ишлеген ликвидаторла.

Бир-бир болумлада алагга эки пособие да төленирге боллукъду. Ол эркинлик чернобыльчилени кеслерине эм ала аварияны кетериу ишлеге кыатышып келгенден сора (радиацияны хатасы тийгенден сора) тууган сабийлерине бла туудукларына да бериледи.

Андан тышында, фонд гражданын бу кыауумна башха тюрлю социал болушлукъ да этеди. Аланы тизмеси бла фонду официал сайтында https://sfr.gov.ru/grazhdanai/social_support/meru_podderzhki/radiation ссылка бла кирип шагырейленирге боллукъду.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Жетишим

Илму ишине –
бийик багъа

Кѣп болмай Къабарты-Малкъар къырал аграр университетни студентлерини бла магистрлерини профсоюз комитетлерини таматасы, «Агрономия» бѣлюмню магистри Забакъланы Азамат «УМНИК» битеуроссей конкурса гранта эм «SUSTAINABLE DEVELOPMENT FORUM – 2023» деген экинчи халкъла аралы илму-практика конференцияда дипломгъа тийишли болгъанды.

Жаш алимин илму иши заранлы хансла бла байламлыды. Анга проектин бардыргъар эл мюлк илмуланы доктору профессор Ирина Ханиева болушду.

Амброзия эл жерледе, сахарлада жайылыргъа ёчду. Бахчалада, парклада эм тау бийикликде окъуна тобейди. Ол а биологаны бла медиклени кыйгъы этдиреди. Къалында да ёсере кюч тапхан ханс жыл сайын танг кесек жерни бийлейди. Болсада КъМКЪУ-да аллерген битим хайыр келтирчирча амал тапхандыла.

– Тинтиле кѣргюзгенлерича,

амброзияны кырамына танг кесек микро, макро элементле эм эфир жуаула киредиле. Аланы эл мюлке хайырланьргъа жарарыкъды. Анга кѣре биогенлюкде багъалы семиргичлени орунуна биопрепарат кырагъанбыз. Аныча алыкъа жокъду. Аны бла чекленип къалмай, мындан арысында да бу жаны бла тири ишлерге таукѣлме. Биогенлюкде препаратны нартнохно бла люцернаны ёсдюрюуде хайырланьргъа патент да алгъанбыз, – дегенди Забакъланы Азамат.

Аграр факультетни студентлерини грамоталарыны бла дипломларыны кѣплюкю бѣлюмню жетишимли ишлегенин ачыкълайды. Бу жолгъу саугъа да анга шагъатды.

Эришу

Эм ахшылагъа – ахча саугъа

КъМР-ни Жарыкъландырыу эмда илму министерствосу 2023 жылда усталыкларында бийик жетишимле болдурган ахшы устазлагъа премияла беруу бла байламлы конкурсну бардырады. РФ-ни Президентини 2018 жылда «Эм ахшы устазлагъа педагог ишлеринде жетишимлер ючюн премияланы юслеринден» буйругъуна, РФ-ни Правительствосуну ол указын жашауда бардырыу бла байламлы постановлениасына тийишлиликде сагъынылган министрство оғъарыда айтылган эришюню бардырады.

Бу конкурс мектепде юч жылдан аз ишлеменгем устазла кыатышаргъа эркиндиле. Алай эсе да, школ аланы мурдорлу халда ишлеген жерлери болургъа керекди.

Эришюню энчи излемлери уа быладыла:

– устаны ол окъутхан дерсден кесини авторлугунда жарашдырылган эмда профессионал сообществодан аны хайырланьу ахшы эсепле кѣргюзтгенин ачыкълагъанын билдирген кыагъыты бла методикалы тинтиулер болургъа тийишлиди;

– ол окъутханланы бийик жетишимлери (ахыр юч жылны ичинде айныуун ачыкълагъан) болургъа керекдиле;

– дерсден тышында бардыргъан иши бла байламлы да окъуучуларыны бийик эсеплери болургъа тийишлиди;

– хар окъуучу бла да энчи ишлерча болумланы кырау;

– окъутуу процессни бийик даражада кырай билиу, аны бла бирча дистанцион халда да;

– устаны усталыкъ айныуу тохтамай ёсгени эсленирге керекди.

Билим берген юйледе жаланда административ неда кырау ишле бла кюрешгенлени конкурс кыатышыргъа эркинликлери жокъду.

РФ-ни Президентини 2010 жылда «Эм ахшы устазланы ахча бла саугъалау» буйругъуна тийишлиликде аллай премияны, ахча саугъаны алгъан устазла конкурс экинчи кере беш жыл озгунчудан алгъа кыатышыргъа эркин туюлдуле. Бешжыллык болжал а педагог эришюге кыатышхан жылдан сора келген биринчи январьдан тергелип башлайды.

Конкурс кыатышханла кыагъытларын эришюню комиссиясына 25 июньнда дери (ол кюн да кышулуп) ишчи кюнде эрттенликде сагъат ондан ингирде тѣрт сагъатха дери Нальчикде Кешоков атлы орамда 43 юйге келтиривге керекдиле (КъМР-ни Жарыкъландырыу эмда илму министерствосу, 207 кабинет).

Конкурсну юсюнден толуракъ билрге излегенле 8 (8662) 42-05-23 телефон бла сѣлешивге боллукъдула.

ТРАМЛАНЫ Зукура.

Хурметлеу

Росгвардиялы автополк

Къабарты-Малкъарда Росгвардияны ведомстводан тышында охранасыны кыулукъчулары «Ёлкомсюз автополк» акциягъа кыатышхандыла. Ала ишчи машиналарына Уллу Ата журт урушда болган ата-бабаларыны суратларын жабышдырып, алай бла тебирегендиле кыулукъ борчларын толтурургъа.

– Биз Уллу Хорламын келтиргенлени тѣлосуно дунияны фашизмден азатлар ючюн этген жигитлигин унутурукъ

туюлбюз. Суратладан кырагъан аппарыбызны эсде туту, аланы сыйларын туююрмей, алай киришебиз кюн сайын кыулугъубузну толтурургъа... Ма аллай бийик ниетлеге табына ишлеу баш борчларыбыздан бириди, – дегенди Уллу Ата журт урушда кыатышхандан бири тудугъу, Росгвардияны кыулукъчуу, полицияны майору Асланбек Улимбашев.

ХОЛАМХАНЛАНЫ Алина.

Жаш факхмула

Кѣллендирген умутла

Малкъондуланы Русалинагъа алыкъа 10 жыл болады, алай бу кезиуде уа ол тюрлю-тюрлю даражалы эришюлеге кыатышып, 12 майдалны алгъанды. Русалина художестволу гимнастка бла юч жылдан кюрешиди, хар спортчунуча, аны да мураты Олимпиадалы чемпион болургады.

Бу кюнде уа ол Уллу Ата журт урушда Хорламын 78-жыллыгына аталган «Кубок Победы» ачыкъ турнирде кесини жыл санында айырмалы болуп, биринчи жерге чыккъанды.

Бу даражалы эришюлеге Къабарты-Малкъардан, Ставрополь эм Краснодар крайладан, Дагъыстандан, Шимал Осетиядан, Ростов областьдан бла Донецк Халкъ Республикадан 500-ге жууукъ жаш спортчу кыатышханын айтырчады. Нальчикге Юг Осетиядан жаш гимнастка да келгендиле. Турнир быйыл жетинчи кере кыралгъанды.

Русалина эришюледе жангы программаны кѣргюзтүп, жюрини сейирге кыалдыргъанды. Кызыны тренер Наталья Короткова юйретеди.

Факхмула спортчу кызычыкъ бизге айтханыча, ол художестволу гимнастика бла мындан ары да кюреширге, жетишимле болдурурга сюеди. Бютюнда уа ол эгечле Дина эм Арина Авериналагъа биосюейди, алгъа ушаргъа муратлыды. «Бизни республикада уа Гайыланы Амелияны программалары сейирдиле. Ол кыатышхан эришюледе барысында да хорлап барады. Турнирден сора уа бизге Олимпиадалы чемпион Екатерина Галкина мастер-класс

бергенди. Анда кѣп жангы затла билгенме, – дейди Русалина бизге.

Июннда Нальчикден художестволу гимнастикадан «Туланы жомакълары» битеуроссей эришюле боллукъдула. Анга кыралны битеу регионларындан 6 жылдан 15 жылгъа дери эм андан тамата кыаумда спортчула жыйыллыкдыла. Анда Русалина топ, булава эм обруч бла кыаллай хайырлана билгенин кѣргюзтюрюкю. «Бютюнда обруч бла тѣлсерге бек сюеме. Булава уа кыыйынды, болсада бу эришюледе битеу кыарыууму, билимины кѣргюзтюрге кюреширикме», – дейди ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Къайгырыу

Агъачны ёртенден сакълагъыз

Республикада жашагъанла, студентле эм школчула, уучула эм чабакъ тутуучула, табийгъатда солургъа сойгенле, от туюшюге кыоркуулу кезиу бла байламлы кыабынула эмда агъач ёртенле болургъа боллукъдула. Аны бла байламлы «Нальчикни лесничествосу» ГКУ эсертиуле этеди:

- от туюшюге кыоркуулу кезиуледе агъачла азыракъ чыгаргъа;
- агъачда сирнеклени, кабындырылган тютюнлени атмазгъа, юлледен тютюн букъуну кыакъмазгъа;
- от этерге белгиленген жерледен башха тийреде от этмезге, кетген заманда отну суу неда толуракъ кыуоп ёчюлтюрге;
- агъачда уучулукъда женгил кыабынып калган неда кѣпге дери мыдых болуп турган материалдан энчи атдыруучу затланы хайырланмазгъа;

– агъач талапада, агъач мюлкю жерлеринде, терекле ёсген тийредеде кырдыкны кюйдюрмезге;

– агъачда бензин, фатеген неда башха жануучу материалла бла жибитилген затланы кыамазгъа;

– агъачда машиналагъа отлукъ кыуймазгъа, бузукълыкълары болган улоуну хайырланмазгъа, отлукъ кыуолган машиналаны кыатларында тютюн ичмезге;

– тохтаусуз халда агъачда ишлегенлеге от туюшюге кыажу женгил оборудованианы биргелерине жюртюрге.

Агъачда от туюшю битеу болумла бла байламлы лесничествого билдиривге тийишлиди: 97-21-47; 97-21-61 неда от туюшюге кыажу надзорго: 01.

97-38-76 – РПДУ (Диспетчер управлениы регион пункту).

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакнаит,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зукура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приемный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кыоруула жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кѣре 19.00 сагъатда кыол салынады. 20.00 сагъатда кыол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Мокъланы Зукура - дѣжурный редактор, Кучукъланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люоза (1,2,3,4-чю бетле), Гелаяланы Валя (9,10,11,12-чи бетле), корректорла.

Тиражы 1681 экз. Заказ № 1058

Багъасы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспекти, 5
электронный почтаасы:
elbor_50@mail.ru